

'Graag een vogelboek...'

Gerard Ouweneel

Medewerkers van kwaliteitsboekhandels overkomt het volgende regelmatig. Iemand is in de zaak voor aankoop van een vogelboek voor een van zijn dierbaren, omdat die 'naar vogels kijkt'. Aange- land op de afdeling 'VOGELS' wordt al gauw de hulp ingeroepen van de verkoper. Want alleen al de variatie aan soorten vogelboeken doet een welhaast onoverkomelijk beroep op het inlevingsvermogen van een buitenstaander om tot keuze te komen. Evenzo geldt dit overigens voor de doorwrochte vogelaar, zij het dat bij hem budgettaire limieten de keuze bepalen. Want het aanbod van vogelboeken is enorm en aantrekkelijk. En met de toename van interesse voor vogels, groeit het aanbod evenredig.

Wijlen Henk van der Lee was van 1956 tot 1960 gouvernementsarts op toen nog Nederlands Nieuw-Guinea. Als fervent vogelaar had hij daar een prima tijd. Veertig jaar geleden bestond er geen vogeldeterminatiegids, waarmee men op het tegenwoordige Irian Jaya uit de voeten kon. 'Wat ik toen allemaal heb moeten laten schieten omdat er geen boeken waren', heb ik Henk meer dan eens spijtig horen verzuchten. Tegenwoordig gaat het anders. De globalisering van het vogels kijken en de komst van ondersteunende literatuur voor gebruik ter plekke houden gelijke tred met elkaar. Zodat de vogelaar die nu naar een ver oord gaat, via de twee maal per jaar verschijnende, centimeters dikke brochure van 'Natural History Books Ltd.', zich tevoren kan oriënteren over nuttige boeken. Van de meeste streken op aarde bestaat tegenwoordig ten minste één veldgids en mocht deze anno 1996 ontbreken, dan is er een goede kans dat er aan wordt gewerkt. Ook is er een redelijke kans op een 'Where to watch birds in...', zodat de vogelaar een op begeerde soorten gerichte reisroute kan uitstippelen. En tot slot ligt het te bereizen ge-

bied waarschijnlijk in een werelddeel, waarover eens in de paar jaar een deel van een 'Handbook of the birds of...' pleegt te verschijnen zodat, indien de bewuste vogelaar zich het financiële offer getroost, hij na afloop van het uitstapje via dit handboek zich in de waargenomen soorten kan verdiepen. Althans, indien die al aan bod kwamen.

Veldgidsen

Veldgidsen zijn het belangrijkste: Degene die in Nederland of Europa op vogels uitgaat, kan kiezen uit zo'n vijftien stuks, verschillend van kwaliteit, alle vertalingen en meestal bewerkt naar de Nederlandse situatie. Sinds najaar 1993 'Birds of Europe with North Africa and the Middle East' van Lars Jonsson verscheen, is deze onbetwist winnaar in het sterk bezette veld mededingers. Begin 1996 maakte de uitgever met terechte trots bekend dat sinds verschijning 250.000 exemplaren van 'Birds in Europe' waren verkocht en dat er voorjaar 1996 een paperbackversie voor £ 15,99 verschijnt. Let wel: ruim veertig gulden, bijna een vooroorlogse prijs. De door Arnoud van

Tegenwoordig zijn heel wat boekenkasten te vullen met louter en alleen vogelboeken.

Foto: Gerard Ouweneel.

den Berg verzorgde Nederlandse bewerking verscheen voorjaar 1994. Sindsdien gingen er circa 25.000 exemplaren over de toonbank, waarmee is aangetoond dat velen 'Vogels van Europa' superieur aan vorige gidsen achtten. De al lang geannonceerde gids van Mark Beaman en Steve Madge verschijnt zomer 1996 met als titel 'An Identification Guide to the Birds of Europe and the Western Palearctic', een gids van 800 bladzijden en 330 platen, waarvoor het puikje van de Engelse vogelschilders aantrad. Toch zal deze voor £ 35,00 geprijsde gids veel in huis moeten hebben om Lars Jonsson te kunnen overtreffen. Tenzij men kiest voor de methode van 'Vogelterminatie' van Harris & Tucker, ook vertaald en bewerkt door Arnold van den Berg en onmisbaar voor lieden die zich voornemen alles wat het pad kruist te determineren.

Collega-vogelaars uit Noord-Amerika, Zuid-Afrika en Australië, hebben evenmin te klagen. Voert de vogelreis buiten deze van goede veldgidsen voorziene gebieden, dan kunnen er problemen ontstaan. Want er mag dan een gids zijn voor het te bezoeken gebied, de kwaliteit is meestal minder dan men thuis is gewend: alleen afbeeldingen van adulten in broedkleed, geen onvolwassen kleden, summiere tekst met weinig vergelijkende beschrijvingen van op elkaar gelijkende soorten. Een oplossing bieden het in het najaar 1995 verschenen boek 'Tits, Nuthatches & Treecreepers' uit de thans tien delen tellende 'Helm Identification Guide'-reeks en de al vier delen omvattende serie van Pica Press. Deze veertien studies met nog meer in het vooruitzicht, nemen mondiaal een of meer vogelfamilies of groep(en) onder de loep met een monografische soortbehandeling die veldgids- en handboekkwaliteiten verenigt. Verscheidene delen sleepten in Engeland een 'birdbook of the year' laureaat in de wacht, hetgeen voor een natie waarin bijna wekelijks een vogelboek verschijnt, veelzeggend is. Overigens zullen bekroningen niet de enige redenen zijn dat ook Oxford University Press (OUP) met een serie 'Bird Families of the World' begon, waarvan thans drie delen verschenen: 'The Hornbills', 'The Penguins' en dan 'The Megapodes', waarin landgenoten René Dekker en Cees Roselaar een belangrijk aandeel hadden. OUP stelt voorlopig nog vijf delen in het vooruitzicht waaronder een 'Wildfowl', een vogelfamilie die eerder van Helm een aflevering kreeg.

Maar goed, stel wij gaan voor vogels naar Zuid-oost-Azië en verwachten terecht dat Ben King's Collins-gids 'Birds of South-East Asia' daar niet een oplossing gaat bieden voor alle determinatieproblemen. Wat dan te doen? Alle vogelfamilieboeken met potentiële probleemsoorten ter plekke mee inpakken? Dat doet de bagageweegschaal op Schiphol royaal uitslaan. Het vogelaarsgroepje waarmee auteur nogal eens afreist, probeert tot afspraken te komen wie welke boek(en) meeneemt. Dat werkt redelijk. Voor reisdoel India bestond (en bestaat) geen gids voor alle circa 1200 soorten. Zodat het besluit viel mee te nemen het 'Compact Handbook of the Birds of India and Pakistan', een kloeke en

met zijn £ 85,00 ook kostbare pil, waarvan men goed merkt of deze in de koffer zit. Een deelnehmer offerde zich zonder morren op.

Handboeken

Degeen die denkt met het 884 bladzijden tellende compact handboek voor India niet uit de voeten te kunnen, kan eveneens terecht bij auteurs Salim Ali & Dillon Ripley voor het full-size handboek: tien delen. De eerste editie verscheen tussen 1968 en 1975. Met de tweede editie, begonnen in 1978, vlot het minder, wellicht door overlijden van Salim Ali. Onlangs de aankondiging dat deel zeven op het programma staat voor 1996. Waarmee dan het probleem is aangesneden van de meestal lange verschijningsduur van vele delen omvattende handboekseries. De negen delen van 'The Birds of the Western Palearctic' werden gespreid over zeventien jaar. Voor 'The Birds of Africa', begonnen in 1982, verwachten auteurs en Academic Press zeven delen nodig te hebben; deel vijf staat nu voor zomer 1997 aangekondigd, maar meestal loopt het uit. Met het schitterende maar kostbare, uiteindelijk vijf delen omvattende 'Handbook of Australian, New Zealand & Antarctic Birds' gaat het vlot: begonnen in 1991 is nu deel drie uit. Dan startte OUP in 1989 ook met een 'The Birds of South America'. Deel twee verscheen najaar 1994 en de delen drie en vier staan aangekondigd, overigens zonder datumvermelding. Ruwweg een derde deel van de mondiale avifauna komt voor in Zuid-Amerika, zodat een handboek voor dit continent een ambitieus karwei is. Dat is trouwens zeker het geval met het 'Handbook of the Birds of the World'. Na jaren vergende voorbereiding verscheen in 1992 deel een en twee jaar later deel twee. Met deel drie, aangekondigd voor zomer 1996, zijn dan alle vogelsoorten tot alkachtigen behandeld. Het werk krijgt terecht lof toegeswaaid. Voorlopig is het redactieteam onder de pannen. Men denkt voor de behandeling van circa 9000 vogelsoorten met twaalf delen te volstaan en omstreeks 2005 gereed te zijn. Wij wachten af, want natuurlijk zijn er risico's verbonden aan een kostbaar en arbeidsintensief project waarmee enkele tientallen jaren zijn gemoeid. Risico's voor uitgevers die niet weten of de boeken over een kwart eeuw nog betaalbaar zijn.

Ook risico's voor het redactieteam, waaruit sleutelfiguren kunnen wegvallen, zoals wij zagen met Stanley Cramp respectievelijk Leslie Brown bij 'The Birds of the Western Palearctic' en 'The Birds of Africa'. Voorts neemt kennis over vogels tijdens de looptijd van de series aanzienlijk toe, zodat tussen soortbehandelingen in de begin delen en latere delen, verschillen ontstaan. En ook valt tijdens het decennialange verschijningsstijfvak een aanzienlijk deel van de clientèle weg. Natuurlijk haken anderen in, maar die zullen eerder zijn geneigd in te schrijven op een recenter begonnen werk met een voor jonger publiek meer aansprekende aanpak. Ik heb me afgevraagd wat wordt besproken binnen de redactie en uitgever Aula-Verlag over de nu dertig jaar lopende reeks 'Handbuch der Vögel Mitteleuropas'. Gestart in 1966 ziet het er naar uit dat 'Das

Handbuch' net voor het einde van deze eeuw compleet zal zijn. Over de kwaliteit is geen discussie mogelijk, maar tussen 1966 en nu veranderde wel iets in het avifaunistisch spectrum. Hulde voor ornithologen en uitgevers die het aandurven langlopende vogelhandboekseries uit te geven, hopelijk ook een 'Handbook of the Birds of Asia', waarvan een paar jaar terug sprake was. Ook Nederland heeft zijn handboek: de tussen 1937 en 1949 verschenen drie delen 'De Nederlandsche Vogels' onder eindredactie van C. Eykman. Op een opvolger moeten wij vooralsnog niet rekenen.

BirdLife International

Er is een enorme variatie: streekavifauna's, monografieën, ecologische verhandelingen, encyclopedieën, vogels in kunst, boeken over vogeltrek, werken over uitgestorven vogels en boeken over vogelaars, waaraan professor Voous vorig jaar met 'In de Ban van Vogels' een monumentale bijdrage leverde. Dan is er ook een grote verscheidenheid aan boeken die, variërend van kwaliteit, een praatje bij een plaatje geven. Over de hele wereld produceren fotografen een waterval aan vogelfoto's, waaronder zeldzame en unieke. Het zou jammer zijn die in archieven te laten rusten zo redeneren zowel uitgevers als fotografen en zo komen salontafelboeken tot stand. Voor dieper gravende vogelaars leuk om door te bladeren, maar daarna zal hij ze nog zelden opslaan. Niet alle fors uitgevoerde boeken behoren tot de salontafelcategorie. Het in 1992 verschenen 'Storks, Ibises and Spoonbills of the World' bezit wel het suspecte formaat, maar biedt inhoudelijk zeer veel, zowel tekstueel als de platen van Alan Harris & David Quinn. Academic Press annonceert zijn 'Storks' wat gezwellen als 'the bargain bird book of the year' maar toegegeven, voor dit boek is £ 40,00 niet te veel gevraagd.

Wat de grote Engelse uitgevers jaarlijks uitbrengen aan aantallen kwaliteitsvogelboeken is indrukwekkend en voor de ornithobibliotheek een financieel Waterlool. De befaamde Poyser-serie telde begin 1996 47 titels over uiteenlopende ornithologische onderwerpen, variërend van monografieën tot boeken als 'Man and Wildfowl', 'Weather and Bird Behaviour', 'Birds and Berries' en 'Birds by night'. 'Every Poyser book is a delight to hold' stelt de uitgever in zijn jaarlijkse brochure, die op zich al vogelaars rode oortjes bezorgt. Poyser's slogan is geen snoeverij. Opmerkelijk maar begrijpelijk is de populariteit onder vogelaars van de 'technical publications' van BirdLife International. Het bijna 900 bladzijden tellende 'Important Birdareas in Europe' werd een klassieker en is onmisbaar voor vogelaars met interesse voor vogelbeschermingskwesties buiten de grenzen. Dat geldt evenzeer voor 'Birds in Europe. Their conservation status', door het tijdschrift 'Birdwatch' uitgeroepen tot 'Birdbook of the year 1995'. Bij de vele andere uitgaven over internationale vogelbescherming bevindt zich een bijna 800 bladzijden tellend 'Status and conservation of the World's Seabirds', waarin de populaties van alle zeevogels

worden behandeld. Bij Boekhandel Donner in Rotterdam staan nogal wat BirdLife 'technical editions'. Voorts kan informatie worden ingewonnen bij BirdLife International, Wellbrook Court, Girtton Road, Cambridge CB3 0NA, UK. Trouwens, voor £ 25,00 per jaar kan men zich abonneren op 'World Birdwatch', een vier maal per jaar verschijnend, door BirdLife International uitgegeven, geïllustreerd tijdschrift over internationale vogelbeschermingszaken.

Oecologische atlassen

De overheersende positie van Engelstalige werken is goed te verklaren. Een uitgever zal niet gauw een Nederlandstalig boek over vogels van Australië of Zuid-Amerika aandurven, zelfs niet in het Duits of Frans. Britse en/of Amerikaanse uitgevers zien wel brood in zo'n project. Heel wat naties kunnen alleen iets over hun eigen vogels te weten komen via Engelstalige boeken. Tom Lebrecht vertelde dat François Haverschmidt erop aandrong belangrijke onderzoekresultaten te publiceren in het Engels. Haverschmidt deed dat onder andere met zijn in 1968 uitgekomen 'Birds of Surinam', lange tijd een kostbaar verzamelobject, dat nu in herdruk is. Professor Voous smaakte het genoeg dat zijn 'Owls of the northern Hemisphere' in Engeland het predikaat 'Birdbook of the year' ontving en Johan van Rhijn kreeg van Poyser gelegenheid de vergaarde kennis over Kemphanen vast te leggen in 'The Ruff'. Trouwens, wie weet komt er nog eens een 'The Spoonbill' van Ernst Poorter, 'The Knot' van Theunis Piersma, 'The Eider' van Cees Swennen of 'The Brent Goose' van Bart Ebbinge. Kortom, er is veel avifaunistische kennis binnen de grenzen van niveau om internationaal de aandacht te trekken. Zoals Cees Roselaar onlangs met het door Pica Press uitgebrachte 'Songbirds of Turkey'. En ook een heel onverwachte verrassing was 'Birds of East Africa' in 1995 door Ber van Perlo, een rasechte Nederlander, die met deze Harper-Collins-uitgave veel waardering en lof in de wacht sleepte. Maar dus wel in het Engels. Dat neemt niet weg dat bibliofiele vogelaars ook aan Nederlandstalige vogelboeken jaarlijks een aardig bedrag kwijt kunnen. Met hun oecologische atlassen van Nederlandse stootvogels respectievelijk weidevogels leverden Rob Bijlsma en Albert Beintema formidabele boeken af, ook qua opzet uniek en richtinggevend. De twee uit 1979 en 1987 daterende Sovonatlussen scoren goed, hoewel de 'Atlas van de Nederlandse Broedvogels' nu gedateerd raakt. Inventarisaties voor deze atlas hadden ruim twintig jaar geleden plaats en nadien is er in dit land veel gebeurd. Wie er naar streeft alle nationale streekavifauna's in de kast te hebben, mag wel een plank reserveren. Er zijn er van aanzienlijk wetenschappelijk gehalte met het in 1990 verschenen 'Broedvogels van Noord-Holland' aan top. Bezit van de drie delen 'Wilde Planten' is voor vogelaars (prettige) noodzaak om te voorzien in onmisbare kennis van landschap en biotopen. Hugh Gallacher schreef over wat men met de vogelhobby aankan, Jaap Taapken boeken over vogeltrek en bewerkingen van determi-

Met de onaandoenlijkheid van een Tibetaanse gebedsmolen verschijnen steeds nieuwe vogelboeken. Foto: Gerard Ouweneel.

natiegidsen, een karwei waarmee tegenwoordig vooral Arnoud van den Berg in de weer is. 'Vogeltochten in de lage landen' is onmisbaar voor degenen die heel Nederland en België als zijn excursiegebied beschouwen. Jammer dat de destijds door uitgever Kosmos gestarte serie Nederlandse vogelmonografieën voortijdig werd gestopt, want de tien verschenen boekjes hadden een aardige aanpak.

Dat aan 'graag een vogelboek...' andere aspecten zitten was te zien op 3 juni 1980, toen bij Van Gendt & Co. in Amsterdam de unieke vogelboekencollectie van de een jaar eerder overleden Johann van Marle publiekelijk werd verkocht. Richtprijs voor 'Nederlandsche Vogelen' van Nozeman & Sepp was f 40.000,-. Voor 'Histoire Naturelle des Oiseaux d'Afrique' van Levaillant

stond f 35.000,- in de catalogus, het zelfde bedrag als voor de vijf delen 'The Birds of Great Britain' van John Gould. Plezierig is de jacht op oude, wel binnen financieel bereik liggende vogelboeken. Onlangs nog een puntgave, uit 1926 daterende 'Vogel-Idyllen, Trouwe Wachters' van J. Vijverberg in originele uitmonstering, voor een paar gulden op een markt in Noord-Holland. Ik koester 'Het Vogeleiland', het uit 1930 daterende boek over 'De Beer', en de door Rinke Tolman uitgevoerde vertalingen van Bengt Berg, die destijds heel wat in beweging hebben gezet... 'Graag een vogelboek' is een simplificatie. Met de onaandoenlijkheid van een Tibetaanse gebedsmolen verschijnen steeds nieuwe vogelboeken, die ons verplichten steeds moeilijke maar noodzakelijke keuzes te maken.

■ G.L. Ouweneel, Lijster 17, 3299 BT Maasdam.

Hulp bij geschiedschrijving van Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJN) gezocht

In 1988 is het boekje van Marga Coesèl: 'Van Klunzen, Vakkui en Oude Sokken' verschenen. Dat was een bondige, heldere geschiedschrijving van de NJN, vanaf de oprichting in 1920 tot in de jaren zeventig.

Helaas was de oplage maar klein en die was dan ook spoedig uitverkocht. Op aandringen van een aantal oud-leden en met instemming van het bondsbestuur is er nu een nieuwe druk in voorbereiding die ook de historie van de latere jaren zal bestrijken.

Mevrouw Coesèl zou het erg op prijs stellen als oud-leden suggesties voor aanvullingen en/of commentaren op de bestaande tekst aan haar zouden willen toesturen. Ook persoonlijke herinneringen aan markante gebeurtenissen, bijzondere foto's en verwijzingen naar speciale NJN-uitgaven zijn zeer welkom.

Reacties dan wel verzoeken om meer informatie kunnen worden gezonden naar onderstaand adres.

■ Marga Coesèl, Frans Halsplantsoen 30, 1399 EW Muiderberg, (0294) 26 17 34.